

вуза» : дис. ... кандидата пед. Наук : 13.00.02 / Манакова Ирина Николаевна. – Тобольск, 2000. – 223 с.

6. Мітрасова О. П. Хімічні основи екології : навч. посіб. / Олена Петрівна Мітрасова. – К. : Ірпін'я : ВТФ «Перун», 1999. – 192 с.

7. Назаренко В. М. Экологизированный курс химии: от темы к теме / В. М. Назаренко // Химия в школе. – 1996. – № 1. – С. 29 – 36; № 2. – С. 31 – 35; № 4. – С. 36 – 39.

8. Перепелиця О. П. Загальна та неорганічна хімія. Методичні вказівки для вивчення екологізованого курсу хімії і контрольні завдання / О. П. Перепелиця. – К. : Екохім, 2001. – 38 с.

9. Хрупало А. Ю. Вопросы охраны природы в курсе химии средней школы / А. Ю. Хрупало // Химия в школе. – 1977. – № 4. – С. 30 – 39; № 6. – С. 31 – 44.

РЕЗЮМЕ

О. Г. Шве́ц, Р. С. Галинская. Формирование химико-экологических понятий при изучении общей химии студентами аграрных специальностей.

В статье установлена связь химико-экологических понятий с программным материалом курса общей химии, приведены примеры использования индуктивного, дедуктивного, традиционного и редутивного подходов к их формированию. Прослежено генезис химико-экологических понятий при изучении отдельных тем профессиональных дисциплин студентами специальностей: «Агрономия», «Ветеринарная медицина», «Пищевые технологии и инженерия».

Ключевые слова: экологическое образование, обучение химии, общая химия, химико-экологические понятия, аграрные специальности, профессиональные дисциплины.

SUMMARY

O. Svetz, R. Galinska. Formation of chemico-ecological notions in studying of general chemistry by students of agrarian specialties.

The article deals with the link between chemico-ecological notions and the curricular material of general chemistry course, it considers the examples of using inductive, deductive, traductive and reductive approaches for their formation. The genesis of chemico-ecological notions in studying of some definite topics of professional courses in «Agronomics», «Veterinary Medicine» and «Food Technologies and Engineering» is traced.

Key words: ecological education, teaching chemistry, general chemistry, chemical-ecological notions, agrarian specialties, professional courses.

УДК 37.013.42

Н. О. Штика

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ДО ПИТАННЯ РОЗРОБКИ КРИТЕРІЇВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

У статті здійснено аналіз змісту поняття «критерій» та подано класифікації критеріїв оцінювання готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в громадських організаціях. Визначено знання, уміння та особистісно-вольові якості, що становлять підґрунтя формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в громадських організаціях.

Ключові слова: критерій, готовність, соціальний педагог, мотив, мотивація, знання, уміння, особистісно-вольові якості, громадські організації.

Постановка проблеми. Зважаючи на притаманне українському суспільству розмаїття проблем соціального характеру, які потребують негайного розв'язання, з одного боку, та на порівняно «молодий вік» професії «соціальний педагог», з другого боку, питання щодо якості фахової підготовки майбутніх спеціалістів соціальної сфери заслуговують на уважне ставлення дослідників.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема визначення критеріїв фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів відображена в наукових доробках українських і зарубіжних теоретиків та практиків соціально-педагогічної науки. Так, до питань розробки критеріального підходу у процесі формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників звертаються такі науковці, як: О. Безпалько, В. Бочарова, М. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, Ф. Мустаєва, Р. Овчарова, С. Харченко, С. Хлєбик та ін.

Аспектному аналізу проблеми, а саме визначенню особливостей формування та діагностики професійно важливих знань, умінь та особистісних якостей майбутніх фахівців соціальної сфери (у процесі взаємодії з певною категорією клієнтів, у процесі виконання певного виду діяльності тощо) присвячені дослідження С. Гришак, О. Лісовця, М. Малькової, Ю. Мацкевич, О. Межирицького, З. Фалинської та ін.

Однак варто зауважити, що спеціальних досліджень, присвячених розробці критеріїв оцінювання готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в ГО, не здійснювалося.

Значущості та важливості соціально-педагогічної діяльності для сучасної України суперечить складність процесу професійної реалізації соціальних педагогів за фахом. Саме тому виникає необхідність у розширенні інфраструктури соціально-педагогічної діяльності. Особливе місце у практичній діяльності майбутніх соціальних педагогів посідають соціально орієнтовані громадські організації (ГО). Продуктивність діяльності майбутніх соціальних педагогів у ГО залежить від спеціально організованої професійної підготовки майбутнього фахівця у процесі навчання у ВНЗ.

Мета статті – розробити критерії оцінювання готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в ГО.

Виклад основного матеріалу. Проблема детермінації критеріїв готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності у ГО потребує уточнення змісту поняття «критерій». На загальному рівні поняття «критерій» (від гр. *kriterion* – «засіб для судження») визначається як підстава, мірило для оцінки, визначення або класифікації чогось [8, 199]. Спеціально наукове тлумачення цього поняття дещо інше. Так, Л. Мардахаєв подає таке визначення поняття «критерій» – показник, на основі якого здійснюється оцінка, визначається певна класифікація, міра оцінки [4, 136].

Розглядаючи критерій як провідну сутнісну ознаку, що повинна відображати закономірності процесу становлення особистості соціального педагога, пов'язані зі специфікою його професійної діяльності, ми виділили мотиваційний, змістовий, операційний та особистісно-вольовий критерії готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності у громадських організаціях.

Відповідно мотиваційну готовність майбутніх соціальних педагогів до діяльності у громадських організаціях визначає мотиваційний критерій. Цей критерій відіграє провідну роль у процесі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до досліджуваного виду діяльності, адже рівень професійної мотивації фахівця є прямо пропорційним ефективності його професійної діяльності. Чітко сформоване, усвідомлене бажання працювати у громадських організаціях здатне посилювати інтерес фахівця до поглиблення знань, опанування нових умінь і навичок, володіння якими сприяє оптимізації його діяльності в ГО.

Ми визначили структуру мотиваційного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в ГО:

- усвідомлення ролі громадських організацій як активних розбудовників громадянського суспільства, що здатні позитивно впливати на процес розв'язання актуальних соціальних проблем;
- визнання громадських організацій як дієвого інституту соціалізації особистості;
- стійкий інтерес до діяльності громадських організацій;
- особисте прагнення творчо та неординарно розв'язувати соціальні проблеми, реалізуючи соціальні проекти в ГО;
- сприйняття ГО як сфери особистісної професійної самореалізації;
- потреба в оволодінні знаннями, вміннями і навичками, що

забезпечують можливість ефективної професійної діяльності в межах ГО.

Змістовний критерій визначає змістовну готовність майбутніх соціальних педагогів до діяльності у громадських організаціях. Цей критерій передбачає знання майбутнього соціального педагога, що є необхідними для здійснення професійної діяльності в ГО. На загальному рівні поняття «знання» тлумачиться як обізнаність у чомусь, наявність відомостей про щось, когось; сукупність відомостей з якої-небудь галузі, набутих у процесі навчання, дослідження та ін.; пізнання діяльності в окремих її проявах і в цілому [8, 162]. У педагогіці категорія «знання» визначається як ідеальне вираження в знаковій формі об'єктивних властивостей і зв'язків світу природного і людського; результат відображення навколишньої дійсності [2, 416]. Звичайно, що ефективність роботи соціального педагога у громадських організаціях обумовлюється не лише знаннями специфіки діяльності ГО, а й наявністю системи базових знань, яка визначена відповідною освітньо-кваліфікаційною характеристикою. Фахівець повинен володіти знаннями з філософії, педагогіки, педагогіки творчості, психології, соціології, конфліктології та ін., щоб професійно реалізовувати покладені на нього обов'язки в ГО: прогнозувати стратегію розвитку ГО; продукувати ідеї соціально орієнтованих проєктів, спрямованих на задоволення потреб клієнтів; управляти: фандрайзинговою діяльністю в ГО, волонтерськими ресурсами ГО, якістю послуг, які надає ГО; надавати кваліфіковану консультативну допомогу клієнтам ГО; формувати позитивний імідж організації серед громадськості, партнерів, влади, бізнесу тощо.

Відповідно до предмета нашого дослідження ми звертаємо увагу на визначення комплексу спеціальних професійних знань, необхідних для успішної роботи майбутнього соціального педагога в ГО:

1. Знання структури суспільства та впливу ГО на політичні, соціальні й економічні процеси: знання основних причин виникнення ГО в Україні; знання ознак та видів ГО; знання основних функцій ГО на сучасному етапі розбудови громадянського суспільства.

2. Знання правил та процедур законодавчого забезпечення діяльності ГО: знання юридичних аспектів заснування ГО; знання механізмів контролю та нагляду за діяльністю ГО з боку держави; знання основних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність ГО в

Україні; знання юридичних механізмів реорганізації та ліквідації ГО.

3. Знання ключових аспектів стратегічного планування для ГО: знання основних етапів стратегічного планування; знання теоретико-методологічних особливостей визначення місії, цілей і завдань функціонування ГО; знання технологічних особливостей аналізу й оцінки внутрішньої структури організації та впливу зовнішнього середовища на ефективність її життєдіяльності; знання специфіки й технології розробки, аналізу та вибору стратегічних альтернатив.

4. Знання технологічних засад розробки та реалізації проектів: знання процедури написання та подання проектних заявок; знання специфіки співпраці з різними типами донорів; знання структурних компонентів звітності у процесі реалізації проекту.

5. Знання складових ресурсного забезпечення діяльності ГО: знання основних завдань фандрайзингової діяльності; знання психологічних механізмів спонсорства; знання дієвих методів звернення до спонсорів; знання технологічних засад планування фандрайзингової діяльності та написання фандрайзингового плану.

6. Знання технологічних засад здійснення Public Relations для ГО: знання впливу Public Relations на формування позитивного іміджу ГО серед громадськості; знання принципів планування PR-діяльності; знання засад співпраці з журналістами; знання технологій реалізації PR-діяльності.

7. Знання особливостей менеджменту волонтерських ресурсів у межах ГО: знання специфіки волонтерської діяльності у ГО; знання провідних технологій залучення волонтерських кадрів; знання ефективних способів мотивації волонтерів до продуктивної співпраці; знання методичних особливостей розробки волонтерської програми.

8. Знання щодо менеджменту якості в діяльності ГО: знання основних характеристик системи якості соціальних послуг; знання структури менеджменту якості; знання технології розробки критеріїв якості послуг.

9. Знання ключових аспектів менеджменту персоналу для ГО: знання етапів кадрового менеджменту; знання технологій набору та методів мотивації працівників ГО; знання методичних аспектів розробки посадових інструкцій для працівників ГО; знання психологічних і технологічних засад делегування повноважень у межах ГО.

Операційний критерій визначає операційну готовність майбутніх

соціальних педагогів до діяльності у громадських організаціях. Здатність соціального педагога ефективно здійснювати певні види діяльності в ГО, користуючись власним теоретичним багажем, може свідчити про якість сформованості певних професійних умінь. С. Гончаренко конкретизує педагогічне уміння, визначаючи його як здатність належно виконувати певні дії, що заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Науковець наголошує на тому, що уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань та відбувається у кілька стадій: ознайомлення з умінням; усвідомлення його смислу; початкове оволодіння ним; самостійне й дедалі точніше виконання поставлених завдань [6, 376].

С. Харченко конкретизує категорію «уміння», визначаючи істотні ознаки цього поняття в аспекті педагогічної діяльності: здатність до педагогічної взаємодії; актуалізація соціальних і педагогічних знань і навичок; творчий підхід у використанні форм і методів взаємодії, що полягає в їх застосуванні адекватно реальним педагогічним завданням й особливостям особистості клієнтів [7, 245]. Узявши за основу класифікацію, запропоновану Н. Кузьміною, С. Харченко виділяє п'ять груп умінь: гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні [7, 246–247].

Відповідно до визначених С. Харченком груп умінь окреслимо показники операційного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності у ГО, що подані такими групами вмінь:

1. Гностичні вміння: уміння адекватно оцінювати й аналізувати соціальну ситуацію, прогнозувати розвиток певної ГО за конкретних умов; уміння визначати індивідуальні особливості розвитку конкретної ГО, специфіку її клієнтів, їх потреби та ступінь активності; уміння передбачати психологічний клімат команди ГО та його вплив на успішність функціонування ГО в різних напрямках (стратегічне планування, проектна діяльність, фандрайзингова діяльність, зв'язки з громадськістю, управління волонтерськими ресурсами, управління якістю послуг та ін.).

2. Проектувальні вміння: уміння здійснювати стратегічне планування діяльності ГО; уміння визначати місію і завдання діяльності ГО; уміння діагностувати актуальні соціальні проблеми, розв'язання яких відповідає місії ГО; уміння розробляти та реалізовувати проекти; уміння проектувати систему взаємодії ГО з клієнтами, донорами, партнерами, громадськістю, органами влади з урахуванням подальших перспектив і можливих результатів; уміння

планувати спільно з партнерами соціальні заходи, спрямовані на покращання становища клієнтів ГО та оптимізацію соціальної ситуації в цілому; уміння передбачати можливі труднощі під час організації проектного, фандрайзингового, волонтерського та інших напрямів діяльності ГО.

3. Організаторські вміння: уміння залучати та мотивувати працівників, волонтерів, партнерів та ін.; уміння координувати та об'єднувати зусилля працівників ГО з метою оптимізації її діяльності; уміння встановлювати процес обміну досвідом з іншими ГО України та світу; уміння налагоджувати конструктивну співпрацю ГО з різними типами партнерів; уміння управляти ресурсами ГО (людськими, часовими, фінансовими, технічними, інформаційними); уміння ефективно розподіляти функціональні обов'язки працівників та волонтерів ГО; уміння управляти PR-діяльністю в ГО; уміння здійснювати управління якістю послуг в ГО; уміння лобювати інтереси ГО в органах державної влади; уміння організовувати власну діяльність і поведінку, узагальнювати й систематизувати досвід взаємодії з різними суб'єктами співпраці.

4. Конструктивні вміння: уміння прогнозувати з більшим ступенем вірогідності власні дії у процесі діяльності в ГО, реалізуючи різні види робіт; уміння знаходити творчий підхід у процесі вирішення нестандартних ситуацій з практичної діяльності ГО; уміння будувати взаємини з командою ГО, клієнтами, донорами, партнерами, представниками влади та ЗМІ, зберігаючи вільну, творчу атмосферу, спрямовану на прийняття ініціативи з різних сторін; уміння проектувати конструктивні моделі взаємодії з різними типами суб'єктів, брати ініціативу у свої руки під час реалізації різних напрямів діяльності ГО.

5. Комунікативні вміння: уміння та навички налагоджувати конструктивну взаємодію з клієнтами, співробітниками, партнерами, громадськістю та ін.; уміння здійснювати комунікативну презентацію та добирати адекватні прийоми комунікативного впливу; уміння аргументувати та відстоювати особисту точку зору з різних аспектів життєдіяльності ГО; уміння управляти власними емоціями, настроєм, толерантно ставитися до суб'єктів взаємодії, уникаючи можливих конфліктів; уміння викликати у суб'єктів взаємодії потребу і бажання спілкуватися із соціальним педагогом ГО.

Готовність майбутніх соціальних педагогів до діяльності у

громадських організаціях залежить не лише від багажу знань, умінь і навичок, мотиваційної спрямованості, а й від професійно важливих особистісно-вольових якостей фахівця. Сформованість у майбутніх соціальних педагогів відповідних особистісно-вольових якостей оптимізує процес їх професійної реалізації в межах ГО. Особистісно-вольова готовність майбутніх соціальних педагогів до діяльності у громадських організаціях визначається за особистісно-вольовим критерієм.

Охарактеризуємо провідні особистісно-вольові якості майбутнього соціального педагога в аспекті його готовності до діяльності в ГО:

1. Цілеспрямованість: уміння фахівця відстоювати чітку позицію ГО щодо пріоритетних напрямків діяльності, вибору форм співпраці з клієнтами, партнерами тощо; бажання досягати поставленої стратегічної для ГО мети, незалежно від складнощів та перепон на шляху; підвищення рівня власного професіоналізму для оптимізації процесу діяльності в ГО та досягнення результатів, що плануються

2. Самостійність: здатність фахівця проявляти ініціативу під час визначення актуальних соціальних проблем, які можуть стати об'єктом впливу ГО під час реалізації відповідних проектів; уміння швидко орієнтуватися у нестандартних ситуаціях, ухвалювати рішення та відповідати за наслідки без орієнтації на сторонню допомогу.

3. Витримка: уміння своєчасно стримувати негативну реакцію стосовно суб'єктів взаємодії; виваженість в ухваленні відповідальних рішень, незважаючи на суб'єктивний вплив емоцій.

4. Рішучість: здатність фахівця своєчасно ухвалювати відповідальні рішення; уміння дотримуватися відпрацьованої стратегії розвитку ГО, орієнтуючись на потреби цільової аудиторії.

5. Наполегливість: активність соціального педагога ГО у процесі досягнення поставлених завдань (проектна, фандрайзингова діяльність та ін.); здатність мобілізувати власні ресурси та ресурси ГО заради досягнення поставленої мети.

6. Емпатія: уміння соціального педагога побачити світ очима клієнта ГО, зрозуміти його, сприйняти вчинки з тих самих позицій і водночас уміти подати власне бачення ситуації та дати клієнтові можливість підтвердити або заперечити ці уявлення.

7. Доброзичливість: здатність соціального педагога демонструвати

своє позитивне ставлення, симпатію, готовність підтримати іншу людину.

8. Автентичність та відкритість: готовність відкрити внутрішній світ, здатність бути самим собою у відносинах з людьми, уміти говорити про свої думки і почуття, транслювати їх співрозмовнику.

9. Справедливість, чесність, об'єктивність: уміння фахівця повністю виключити емоційний фактор у процесі консультування клієнта, здатність говорити правду, навіть у складних ситуаціях, відмежовуючись від власних симпатій та антипатій.

10. Творче мислення: здатність спеціаліста індивідуально підходити до вирішення нових завдань, незважаючи на наявність подібних у минулому, виконувати кожную нову операцію як унікальну [3, 86 – 94].

11. Комунікабельність: здатність вільно налагоджувати контакти з клієнтами, партнерами, представниками влади та бізнесу, конструктивно взаємодіяти в команді тощо. Зазначена якість посідає особливе місце серед інших особистісно-вольових характеристик, оскільки її вплив на ефективність роботи соціального педагога ГО є визначальним та передбачає наявність і розвиненість усіх вищезазначених якостей.

12. Саморегуляція: здатність соціального педагога управляти власним емоційним станом, знімати фізичну напругу за умови дефіциту часу та дії зовнішніх подразників; уміння соціального педагога регулювати пізнавальні процеси (сприйняття, увагу, уяву, мислення, пам'ять засобами внутрішнього мовлення).

Проаналізовані особистісно-вольові якості є провідними складовими особистісно-вольового компонента готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в ГО. На нашу думку, сформованість зазначеного переліку особистісно-вольових якостей у соціального педагога сприяє його ефективній професійній самореалізації в межах ГО.

Висновки. Таким чином, на підставі аналізу філософської, психологічної, педагогічної літератури ми визначили зміст критерію оцінювання мотиваційної спрямованості майбутніх соціальних педагогів (мотиваційний критерій), критерію оцінювання володіння професійними знаннями (змістовний критерій), критерію оцінювання сформованості вмінь (операційний критерій) та критерію оцінювання розвитку особистісно-вольових якостей майбутніх фахівців, необхідних для діяльності в ГО. Отже, подальше вивчення досліджуваної проблеми

полягає у визначенні та деталізації диференційованих рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності в ГО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2008. – 512 с. – (Серия : «Мастера психологии»).
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підруч. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омелянко. – К. : Знання, 2007. – 447 с.
3. Медведева Г. П. Этика социальной работы : учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. заведений] / Г. П. Медведева. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 208 с.
4. Словарь по социальной педагогике : учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. заведений] / [авт.-сост. Л. В. Мардахаев]. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 368 с.
5. Тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. І. М. Забіяка]. – К. : Арій, 2007. – 512 с.
6. Український педагогічний словник / [уклад. С. Гончаренко]. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
7. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика : [монографія] / С. Я. Харченко. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 320 с.
8. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. / В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконті, 1998. – Т. 2 (Ж-О). – 910 с.

РЕЗЮМЕ

Н. А. Штыка. К вопросу разработки критериев готовности будущих социальных педагогов к деятельности в общественных организациях.

В статье совершен анализ содержания понятия «критерий» и предложены классификации критериев оценивания готовности будущих социальных педагогов к деятельности в общественных организациях. Определены знания, умения и личностно-волевые качества, которые являются основой формирования готовности будущих социальных педагогов к деятельности в общественных организациях.

Ключевые слова: критерий, готовность, социальный педагог, мотив, мотивация, знания, умения, личностно-волевые качества, общественные организации.

SUMMARY

N. Shtika. To the questions of developing of criteria of future social workers readiness to the activity in non-governmental organizations.

The article is devoted to the analyses of contexts of the meaning «criteria», defining of criteria's evaluating of readiness of future social workers to the participating in the non-governmental organizations. The author of the article defines the knowledge, abilities of personal will which are the ground of readiness of social workers to activity in non-governmental organizations.

Key words: criteria, readiness, social workers, motive, motivation, knowledge, abilities of personal will, non-governmental organizations.